

RENA SKOR RENA FÖTTER?

En studie av sexvärt krom i skor

© GMB Akash

© Umweltbundesamt/B.Gröger

SAMMANFATTNING

I denna studie har halten sexvärt krom undersökts i 64 par läderskor som köpts i 13 europeiska länder. Sexvärt krom är ett allergiframkallande, mutagent och cancerframkallande ämne. Om ämnet kommer i kontakt med huden kan det ge upphov till allergiskt kontakteksem. Halten sexvärt krom i läderprodukter får därför inte överstiga tre milligram per kilo enligt EU-lagstiftning. För att undersöka om EU:s gränsvärden överskrids har stickprovstester genomförts på skor från 23 olika företag. Inget av skoparen

som undersökts innehöll sexvärt krom i halter över gränsvärdet på tre milligram per kilo läder. Resultatet tyder på att införandet av ett lagstadgat gränsvärde för sexvärt krom i läderprodukter har gett en positiv effekt för konsumenter. Men företagen får inte begränsa sitt arbete till att enbart garantera konsumenter säkra produkter - det är absolut nödvändigt att de också kan garantera en säker och hälsosam arbetsmiljö för de som tillverkar våra skor.

© Umweltbundesamt/B.Gröger

omkring 60 procent av all skoproduktion i regionen³. Dessutom skapar läderskor en marknad som är värdepåtagande för Europa. Europeiska tillverkare av kvalitetsskor är centrala aktörer på världsmarknaden. Enligt Europeiska konfederationen för skoindustrin står Italien, Portugal och Spanien för 23 procent av exporten av läderskor globalt⁴.

Att tillverka läderskor är en lång och arbetskrävande process. Enbart läderproduktionen i sig är komplex. Djurhudar, framförallt från kor, omvandlas till många olika sorters läder genom en rad kemiska och mekaniska processer. Karakteristiska egenskaper för olika lädersorter, till exempel jämnhet eller tjocklek, avgörs av garvningsprocessen och det mesta av det läder som används inom skoproduktionen i dag är kromgarvat. Om det trevärdade kromet oxiderar under garvningsprocessen kan sexvärt krom bildas, ett mycket giftigt ämne, som är farligt för både konsumenter och de som arbetar inom skoindustrin. I denna studie undersöktes halten sexvärt krom i läderskor. Andra förbjudna ämnen som kan förekomma i läderskor och skor som är tillverkade av andra material har inte undersökts.

INLEDNING

Historiskt sett har läder varit det viktigaste materialet inom skotillverkning, men användningen minskar. 2008 var mindre än hälften av alla skor som tillverkades läderskor¹. Samma trend fortsätter: läderskor utgör nu endast 14 procent av alla skor som produceras globalt för export. För första gången står läderskor för mindre än 45 procent av värdet av skoexporten. Skor av gummi och plast står för mer än 30 procent av värdet av exporten och utgör 60 procent av den totala handelsvolymen. Tygskor blir alltmer populära och står för mer än en femtedel av värdet av exporten och utgör även över en femtedel av den totala handelsvolymen².

Likväl är läderskor viktiga för den europeiska skoindustrin eftersom tillverkningen av läderskor utgör

TREVÄRT OCH SEXVÄRT KROM

När det gäller garvning finns det två sorters krom som har betydelse: trevärt krom och sexvärt krom. **Toxiciteten hos trevärt krom och sexvärt krom skiljer sig åt och får inte blandas ihop.** Trevärt krom används ofta vid garvning av läder. Sexvärt krom används inte avsiktligt i processen, men kan bildas i läder genom att trevärt krom oxiderar. Det kan uppstå vid indirekt oxidering, vid användning av en övergångskemikalie, när läder åldras eller exponeras för UV-strålning.

- 1) **Trevärt krom (III)** används som garvämne. Trevärt krom är ett viktigt näringsämne för männ-

1. UNIDO, United Nations (2010). Future Trends in the World Leather and Leathers Products Industry and Trade. Vienna.

2. 2015 world footwear yearbook.

3. ORT EUROPE AN FOOTWEAR SECTOR: STRUCTURE ,

SOCIAL DIALOGUE, FUTURE, industriAll European Trade Union, 2014.

4. Europeiska konfederationen för skoindustrin, <http://cec-footwearindustry.eu/en/sector/key-facts>, 12/4/2016.

iskor men kan vid intag av stora mängder orsaka hälsoproblem. Hittills finns det inget som tyder på att trevårt krom i konsumentprodukter som lädervaror kan orsaka hälsoproblem.

- 2) **Sexvärt krom (VI)** används inte avsiktligt vid framställning av läder men kan bildas under tillverkningsprocessen eller när läder åldras. Det är känt för att vara ett allergiframkallande, mutagent och cancerframkallande ämne. Graden av toxicitet avgörs av vilken typ av exponering det handlar om, till exempel om exponeringen sker via munnen, via huden eller genom inandning.

Sexvärt krom ger upphov till allergiskt kontakteksem. Krom är, efter nickel och kobolt, den tredje vanligaste metallen som orsakar kontaktallergi och allergin drabbar ungefär 1 till 3 procent av den vuxna befolkningen.⁵ Enligt den danska miljöstyrelsen är det vanligast att exponering sker via huden - alla konsumenter i hela EU löper därmed risk att exponeras för sexvärt krom genom användning av läderprodukter. Dessutom beräknas det att allergi mot sexvärt krom förekommer hos 0,2 till 0,7 procent av EU:s befolkning, vilket motsvarar cirka 1-3 miljoner människor. Eksem och andra hudirritationer är främst kopplade till det sexvärda kromets skadliga egenskaper för kroppens celler, medan allergiskt kontakteksem är en inflammatorisk reaktion som framkallas av immunsystemet. Hos individer som har utvecklat överkänslighet för sexvärt krom utlöser det allergiska hudreaktioner vid exponering för halter över en viss nivå.⁶ Den amerikanska myndigheten för kontroll av

giftiga ämnen och sjukdomar, ATSDR, listar följande symtom för allergiskt kontakteksem som orsakas av exponering för krom: torrhet, hudrodnad, sprickor, knotttror, flagande hud, små blåsor och svullnad.⁷ När man väl har utvecklat allergin har man den kvar för resten av livet och endast små mängder av krom kan orsaka inflammation.

Kliniska försök har visat att även en mycket liten mängd sexvärt krom i läderprodukter kan vara tillräckligt för att orsaka en allergisk reaktion hos människor som har utvecklat överkänslighet för krom. Hälften av de som har utvecklat en överkänslighet för krom uppvisar allergiska hudreaktioner (allergiskt kontakteksem) när huden kommer i kontakt med läder som bara innehåller fem milligram sexvärt krom per kilo. De drabbade kan bara skydda sig från denna typ av hudproblem genom att undvika all kontakt med produkter som innehåller sexvärt krom.⁸

EU-LAGSTIFTNING

Med tanke på de potentiella riskerna som konsumenter utsätts för får läderprodukter som säljs inom EU inte innehålla mer än tre milligram sexvärt krom per kilo. Gränsvärdet infördes den 1 maj 2015 och gäller även andra produkter som innehåller läder.⁹ Under en övergångsperiod, fram till den 1 maj 2016, tilläts försäljning av produkter som innehöll mer än det tillåtna gränsvärdet. Under denna period var det också möjligt att sälja produkter som redan fanns i leverantörskedjan eller i lager trots att dessa inte uppfyllde den nya standarden.

Inte enbart skor utan en rad olika läderprodukter som kommer i kontakt med huden omfattas av denna

5. Thyssen JP, Méné T. Metal allergy – a review on exposures, penetration, genetics, prevalence, and clinical implications. *Chem Res Toxicol.* 2010;23:309–318.

6. Polak, L. B. (1983). Immunology of chromium. In: Chromium: metabolism and toxicity. CRC Press, pp.51-135.

7. <http://www.atsdr.cdc.gov/csem/csem.asp?csem=10&po=10> MacKie, R. M. (1981). *Clinical dermatology.* Oxford University Press. Adams, R. M. (1990). *Occupational Skin Disease*, 2nd ed. Philadelphia: W.B. Saunders.

8. BfR [Bundesinstitut für Risikobewertung] (2007): Chrom (VI)

in Lederbekleidung und Schuhen problematisch für Allergiker! www.bfr.bund.de/de/presseinformation/2007/10/chrom__vi__in_lederbekleidung_und_schuhen_problematisch_fuer_allergiker_9570.html

9. Kommissionens förordning (EU) No 301/2014 från 25 mars 2014 om ändring av bilaga XVII till förordning (EC) No 1907/2006 om Europaparlamentet och rådets direktiv om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) när det gäller sexvärda kromföreningar. Text av betydelse för EES. Tillgänglig på alla EU:s officiella språk: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0301>

lagstiftning som exempelvis sportartiklar, lädersäten, rattar och växelspakar i bilar, möbler, klockarmband och väskremmar. Begagnade varor som var i omlopp inom EU innan den 1 maj 2015 omfattas inte av lagstiftningen. Denna studie genomfördes efter att övergångsperioden löpt ut, när skorna som testats köptes in fick således inga läderprodukter på den europeiska marknaden innehålla mer än det tillåtna gränsvärdet.

Innan sexvärt krom förbjöds i läderprodukter visade undersökningar i Tyskland och Danmark att halten sexvärt krom översteg tre milligram per kilo i 30 procent av de läderprodukter som analyserades¹⁰. I andra studier har 9 500 läderprodukter testats sedan år 2000. De studierna visar att halten sexvärt krom översteg tre milligram per kilo i mellan 7 och 50 procent av produkterna.¹¹ Enligt läderproducenter och offentliga myndigheter är det möjligt att producera kromgarvat läder och produkter av kromgarvat läder under kontrollerade former utan att sexvärt krom bildas. Av den anledningen är det viktigt att kartlägga hur läder produceras och under vilka förhållanden tillverkningen sker. Det är nästan omöjligt för konsumenter att veta hur, var och under vilka förhållanden som det läder som de köper är producerat, och om produkten innehåller sexvärt krom. Konsumenter måste således förlita sig på företagens egna kontroller och statlig produktkontroll. Undersökningar likt vår ger en bild av vilka resthalter av sexvärt krom som finns kvar i produkterna.

METOD

SÅ GJORDES URVALET AV SKOR:

Sammanlagt har 64 par läderskor från 23 olika europeiska företag undersökts. Skorna kommer från före-

tag som producerar och säljer läderskor och som är inflytelserika och som har byggt ett starkt varumärke i Europa. Vi valde medvetet skor från ett brett spektrum av företag - både små, medelstora och stora såväl som tillverkare av lyxmärken, sporttillverkare och modekedjor. Att skorna kommer från många olika typer av företag är värdefullt för att kunna fastställa eventuella skillnader mellan företag av olika storlek och från olika sektorer. För varje märke har två till tre par skor testats. De 23 företagens arbete med socialt ansvarstagande har behandlats i rapporten "Vem tar ansvar för skoarbetaren - en undersökning av 23 europeiska skoföretags hållbarhetsarbete"¹²

Skor köptes in i maj, juni och juli 2016 i Spanien, Österrike, Tjeckien, Tyskland, Bulgarien, Finland, Slovakien, Schweiz, Polen, Sverige, Italien, Storbritannien och Danmark.

SÅ GENOMFÖRDES TESTERNA

Alla skor skickades till ett laboratorium. Experter vid det ackrediterade testlaboratoriet Umweltbundesamt, som är knutet till Österrikes miljömyndighet, monterade sedan manuellt isär varje par skor i upp till tre läderstycken (ovandel, innerfoder, innersula), i enlighet med information från tillverkarna.

I enlighet med kraven i EU-standarden EN ISO 4044¹³, klipptes sedan dessa prover i fyra millimeter långa bitar. Kemiska analyser utfördes med hjälp av metoden EN ISO 17075 för att fastställa nivåerna av sexvärt krom i lösningar som läckt från lädret under fastställda förhållanden (pH 7.5–8.0). I testerna användes en UV-VIS-spektrofotometer.

I enlighet med EN ISO 4045 fastställdes pH-värde och avvikande värden i vattenupplösta läderprov.

10. BILAGA XV RAPPORT Förslag på begränsning av sexvärd kromföreningar. Inlämnad av danska Miljöstyrelsen till Europeiska kemikaliemyndigheten, Echa.

11. Chromium released from leather – I: exposure conditions that govern the release of chromium(III) and chromium(VI) Yolanda S Hedberg, Carola Lidén, and Inger Odnevall Wallinder Contact Dermatitis. 2015 Apr; 72(4): 206–215. Published online 2015 Feb 3. doi: 10.1111/cod.12329.

12. Hela rapporten kan laddas ner här: http://fairaction.se/wp-content/uploads/2016/06/CYS-Factsheet-01_final_2.pdf

13. ISO (the International Organization for Standardization) är en global organisation för nationella standardiseringsorganisationer (ISO:s medlemmar). Arbetet med att fastställa internationella standarder utförs vanligtvis av ISO:s tekniska kommittéer. ISO 4044:2008 fastställer en metod för hur man förbereder tester av läderprover för kemiska analyser. Denna metod gäller för alla former av läder. Mer information finns här: <https://www.iso.org/>.

RESULTAT

SKOFÖRETAG OCH MODELL	Del som testades	Mg sexvärt krom/kg	Märke	Var köptes skon? (land och stad)	Pris	
	Adidas unisex	ovandel	2,0	Adidas	Österrike/ Wien	120 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Adidas unisex	ovandel	IM*	Adidas	Tyskland/ Köln	99,99 EUR
		innerfoder	IM*			
	Adidas barn	ovandel	IM*	Adidas	Tyskland	44.95 EUR
	Ara dam	ovandel	IM*	Jenny	Tyskland/ Bonn	59.95 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Ara herr	ovandel	IM*	ARA shoes	Tyskland/ Köln	79.95 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Ara barn	ovandel	IM*	Lurchi	Tyskland/ Köln	54.95 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Bally dam	ovandel	IM*	Bally	Österrike/ Wien	213 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	< 1,5			
	Bally herr	ovandel	IM*	Bally	Österrike/ Wien	250 EUR
		innersula	IM*			
	Bata dam	ovandel	IM*	Bata	Tjeckien/ Brno	60 EUR
		innersula	IM*			

	Birkenstock barn	ovandel	IM*	Birkenstock Kids	Tyskland/ Berlin	84.95 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Camper dam	ovandel	IM*	Camper	Spanien/ Pamplona	115 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Camper herr	ovandel	IM*	Camper	Spanien/ Pamplona	165 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Camper barn	ovandel	IM*	Camper	Spanien/ Barcelona	69 EUR
		innerfoder	IM*			
	CCC dam	ovandel	IM*	Lasocki	Polen/ Warszawa	139.99 PLN
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	CCC herr	ovandel	IM*	Lasocki	Polen/ Warszawa	199.99 PLN
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	CCC barn	ovandel	IM*	Lasocki	Polen/ Warszawa	99.99 PLN
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Clarks dam	ovandel	IM*	Clarks	Storbrittanien/ Bristol	49.99 GBP
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Clarks herr	ovandel	IM*	Clarks	Storbrittanien/ Bristol	59.99 GBP
		innersula	IM*			
	Clarks dam	ovandel	IM*	Clarks	Storbrittanien/ Bristol	64.99 GBP
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			

	CCC barn	ovandel	IM*	Lasocki	Polen/ Warszawa	99.99 PLN
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Clarks dam	ovandel	IM*	Clarks	Storbritannien/ Bristol	49.99 GBP
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Clarks herr	ovandel	IM*	Clarks	Storbritannien/ Bristol	59.99 GBP
		innersula	IM*			
	Clarks dam	ovandel	IM*	Clarks	Storbritannien/ Bristol	64.99 GBP
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Deichmann dam	ovandel	2,1	5th avenue	Tyskland/ Bonn	24.90 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Deichmann herr	ovandel	IM*	AM shoe company	Bulgarien/ Sofia	40.94 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Deichmann barn	ovandel	IM*	Bärenschuhe	Tjeckien/ Brno	28 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Ecco dam	ovandel	IU**	Ecco	Slovakien	99.90 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Ecco herr	ovandel	IM*	Ecco	Danmark/ Köpenhamn	1500 DKK
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Ecco barn	ovandel	IM*	Ecco	Danmark/ Köpenhamn	550 DKK
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			

	EI Naturalista dam	ovandel	IM*	EI Naturalista	Spanien/ Pamplona	70 EUR
		innerfoder	IM*			
	EI Naturalista herr	ovandel	IM*	EI Naturalista	Spanien	65 EUR
		innersula	IM*			
	EI Naturalista barn	ovandel	IM*	EI Naturalista	Spanien/ Barcelona	64 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Eurosko Gruppen dam	ovandel	< 1,5	Softwalk	Sverige/ Stockholm	999 SEK
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Eurosko Gruppen herr	ovandel	IM*	Stockholm Design Group	Sverige/ Stockholm	699 SEK
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Eurosko Gruppen barn	ovandel	IM*	Ponny	Sverige/ Stockholm	499 SEK
		innersula	IM*			
	Gabor dam	ovandel	IM*	Gabor	Finland/ Helsingfors	115 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	< 1,5			
	Gabor herr	ovandel	IM*	Pius Gabor	Österrike/ Wien	88 EUR
		innersula	IM*			
	Geox dam	ovandel	IM*	Geox Respira	Bulgarien/ Sofia	81.48 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Geox herr	ovandel	IM*	Geox Respira	Österrike/ Wien	115 EUR
		innersula	IM*			

	Geox barn	ovandel	IM*	Geox Respira	Slovakien/ Bratislava	69.90 EUR
		innersula	IM*			
	Leder und Schuh AG dam	ovandel	IM*	Pat calvin	Österrike/ Wien	69,95 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Leder und Schuh AG herr	ovandel	IM*	Walter Bauer	Österrike/Wien	120 EUR
		innersula	< 1,5			
	Lowa dam	ovandel	IM*	Lowa	Tyskland/ Berlin	149.95 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Lowa dam	ovandel	IM*	Lowa	Tyskland/ Berlin	139.95 EUR
		innerfoder	1,5			
	Lowa barn	ovandel	IM*	Lowa KDZ	Österrike/ Wien	99.90 EUR
	Mango dam	ovandel	IM*	Mango	Spanien/ Pamplona	39.99 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Mango herr	ovandel	IM*	MNG men	Tjeckien/ online http://shop.mango.com/CZ	111 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Mango barn	ovandel	IM*	Mango	Spanien/ Barcelona	39.99 EUR
		innersula	IM*			
	Nilson dam	ovandel	IM*	XIT	Sverige/ Stockholm	399 SEK
		innersula	IM*			

	Nilson herr	ovandel	IM*	Din Sko	Sverige/ Stockholm	799 SEK
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Nilson dam	ovandel	< 1,5	XIT	Sverige/ Stockholm	499 SEK
		innersula	IM*			
	Prada dam	ovandel	IM*	Prada	Italien/ Milano	530 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	< 1,5			
	Prada herr	ovandel	IM*	Prada	Österrike/ Wien	490 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Prada dam	ovandel	1,82	Prada	Österrike/ Wien	550 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Rieker dam	ovandel	< 1,5	Rieker antistress	Slovakien/ Bratislava	48.93 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Rieker herr	ovandel	IM*	Rieker antistress	Slovakien/ Bratislava	55.93 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	< 1,5			
	Salvatore Ferragamo barn	ovandel	IM*	Salvatore Ferragamo	Österrike/ Wien	250 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Salvatore Ferragamo herr	ovandel	IM*	Salvatore Ferragamo	Italien/ Milano	398 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Salvatore Ferragamo herr	ovandel	IM*	Salvatore Ferragamo	Österrike/ Wien	460 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	< 1,5			

	Tod's dam	ovandel	IM*	Tod's	Italien/ Milano	310 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Tod's barn	ovandel	IM*	Tod's JUNIOR	Österrike/ Wien	209 EUR
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Tod's flicka	ovandel och innerfoder	IM*	Tod's JUNIOR	Österrike/ Wien	209 EUR
		innersula	IM*			
	Wojas dam	ovandel	IM*	Wojas	Polen/ Warszawa	249 PLN
		innerfoder	IM*			
		innersula	IM*			
	Wojas herr	ovandel	IM*	Wojas	Polen/ Warszawa	199 PLN
		innersula	IM*			

Alla skor: © GLOBAL 2000/ E.Caushi and J. Zamernik

© Umweltbundesamt/B. Gröger

FÖRETAGENS SVAR OM HUR DE FÖRHÅLLER SIG TILL SEXVÄRT KROM OCH TILL KONSUMENTERNAS KRAV PÅ HÅLLBARA SKOR

Då sexvärt krom inte avsiktligt används vid lädergarvning, men kan uppstå genom oxidation, bör detta förhindras. Forskning visar att om garverier använder sig av rätt metoder och förebyggande åtgärder kan riskerna för att sexvärt krom uppstår minimeras.

Därmed kan läder produceras med så låga halter av sexvärt krom att de inte kan mätas. Detta i enlighet med nuvarande lagstiftning¹⁴. Därför är det absolut nödvändigt att företagen vidtar åtgärder för att undvika förekomsten av sexvärt krom i deras skor.

Av de 23 företag vars skor undersöktes svarade 11 på vårt frågeformulär där de bekräftade att de genomfört särskilda åtgärder för att motverka förekomsten av sexvärt krom.

Alla elva företag som svarade på frågorna uppger att de genomför tester på det läder de använder för att undersöka förekomsten av sexvärt krom. Då vissa företag svarade mer generellt och andra mer detaljerat är det inte möjligt att rangordna eller jämföra de olika svaren.

Trots det kan vi se skillnader i svaren: Gabor och Deichmann uppger att de genomför tester före, under

och efter att skorna färdigställts. Euro Sko uppger att de testar material och genomför slumpvisa tester av de färdiga skorna. Geox genomför tester för att undersöka halten sexvärt krom i färdiga skor och skor som har åldrats. El Naturalista uppger att de granskar materialen i egna laboratorier. Alla andra företag som uppger att de genomför tester för att undersöka halten sexvärt krom hävdar att de använder sig av oberoende laboratorier.

Svaren som presenteras här kommer från en enkät som tagits fram inom projektet Change Your Shoes. Undersökningen syftar till att ge en bild av hur det ser ut i skoindustrin och är tänkt att vara ett verktyg för konsumenter. Detta för att de ska kunna veta vilka företag som gör mer, eller mindre, för att tackla problemen som rör de miljömässiga och sociala frågorna genom hela leverantörsledet.

Alla företag var dock inte transparenta när det gällde att lämna ut information om sitt hållbarhetsarbete.

Prada, Ara, Bally, Birkenstock, Camper, CCC, Ecco, Salvatore Ferragamo, Leder & Schuh, Rieker, Tods och Wojas, svarade inte på vårt frågeformulär och av den anledningen förekommer inga svar från dessa företag.

Sex företag (Deichmann, El Naturalista, Euro Sko, Geox, Lowa och Nilson) uppger att de tillverkar skor

14. Kommissionens förordning (EU) nr 301/4014 den 25 mars 2014 om ändring av bilaga XVII till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) i fråga om krom.

© Umweltbundesamt / B. Gröger

av läder som inte är kromgarvat, eller att de planerar att tillverka skor av läder som garvats på annat sätt.

El Naturalista, Geox, Lowa, Clarks och Mango uppger att de under de senaste fem åren märkt av en ökad efterfrågan på skor med en social och/eller ekologisk märkning eller certifiering. Enligt Euro Sko ser man en liten ökad efterfrågan, men de anser att det ändå är rätt väg att gå. Vi tycker det är intressant att många företag inte upplever en ökad efterfrågan på hållbara skor.

Detta stämmer inte överens med resultaten i en undersökning av konsumenters attityder som gjordes av The Nielsen Company GmbH (Österrike) i juni 2015 för projektet Change Your Shoes, där européer från 20 olika länder besvarade frågor om sina köpvänor. En av slutsatserna i undersökningen var att det över hela Europa råder brist på tillgänglig information om produktionen av skor, i fråga om giftiga ämnen och arbetsförhållanden. Dock uppgav 85 procent att de skulle vara beredda att betala åtminstone lite mer för ekologiska skor. En fjärdedel var beredd att betala minst 25 procent mer.

GODA NYHETER FÖR KONSUMENTERNA – MEN HUR SER DET UT FÖR ARBETARNA?

I alla 64 skor som undersöktes låg halten sexvärt krom under tre milligram per kilo läder, eller under mätbara nivåer. Det innebär att en stor förändring skett. Tidigare studier av 9 500 läderprodukter som testats sedan år 2000 visar att halten sexvärt krom översteg tre milligram per kilo i mellan 7 och 50 procent av produkterna.

Eftersom detta test bestod av enstaka stickprov hos vissa företag är resultatet inte statistiskt säkerställt. Men resultatet ger ändå en positiv indikation om att de europeiska reglerna kring sexvärt krom haft en positiv effekt och minskat förekomsten av sexvärt krom i skor som säljs inom EU - vilket därmed har förbättrat konsumentens säkerheten.

Alla företag som svarade på vår enkät uppger att de genomfört åtgärder för att förhindra att sexvärt krom förekommer i deras produkter. Vissa företag uppger att de redan hade infört dessa åtgärder innan EU:s lagstagnade gränsvärde för sexvärt krom i läderpro-

dukter hade införts. Studien visar dock att de flesta företag blivit mer medvetna om frågan sedan reglerna började gälla.

Den nya lagstiftningen har inneburit att det både finns ekonomiska risker och risker för att ett företags anseende påverkas negativt om gränsvärdet överskrids. Detta eftersom produkter som innehåller sexvärt krom i halter över gränsvärdet måste dras tillbaka från marknaden.

Vår undersökning visar att EU-reglerna gällande halten sexvärt krom i läderprodukter har gett en positiv effekt för konsumenter. Det är däremot betydligt svårare att veta om - och i så fall hur - reglerna har påverkat arbetarna.

Allmänt finns det tre faser i produktionskedjan där arbetare riskerar att exponeras för sexvärt krom i läder:

- Vid tillverkningen av läder;
- Vid tillverkningen av lädervaror;
- I samband med att lädervaror används i arbetet¹⁵.

Om arbetare utsätts för sexvärt krom eller inte i samband med tillverkningen av läder beror till stor del på om åtgärder har vidtagits för att förhindra att ämnet bildas. Om begränsningar gällande sexvärt krom leder till att förebyggande åtgärder vidtas i garverier så kan detta eventuellt minska riskerna för skadliga effekter på människors hälsa bland läderarbetare.

Att företag är engagerade i arbetet för att garantera konsumenter säkra produkter är goda nyheter. Dessvärre tyder våra undersökningar i fabriker på att inte alla företag är engagerade i att säkerställa att de som producerar deras varor har en säker arbetsmiljö¹⁶.

Förutom att garantera skor som är fria från sexvärt krom, måste skoföretagen se till att det inte finns spår av sexvärt krom i garvningsprocessen genom till exempel oxidation i de våta processerna. Företagen måste också säkerställa att spillvatten

behandlas och slutförvaras korrekt. Insyn i hela värdekedjan, är en viktig förutsättning för att garantera att arbetstagarna skyddas. Mot bakgrund av den överhängande risken med krom, bör kromanvändningen i garvningsprocessen minskas och fasas ut. Sko- och läderföretagen bör investera i socialt och miljömässigt säkra alternativ. Change Your Shoes efterlyser ett oberoende kontrollsystem för garverinäringen som är transparent och innefattar förutom företag också fackföreningar och ideella organisationer i beslutande ställning.

ÄVEN ARBETARE OCH MILJÖ MÅSTE SKYDDAS!

Den nya EU-lagstiftningen är ett viktigt steg för att skydda konsumenter inom EU. Men den löser inte alla problem som är kopplade till kromgarvning. Den kan exempelvis inte förhindra att sexvärt krom bildas ur trevärt krom i samband med att kromgarvat läder förbränns i avfallshanteringen. Vid värme kan delar av kromet oxidera och bilda ett mycket lättflyktigt sexvärt krom, som sedan förs vidare i fast form genom restprodukter från förbränning. Detta kan vid deponering orsaka förgiftning av vattendrag om sexvärt krom läcker ut i lakvatten vid avfallsanläggningar. Alternativet är att det kan krävas ytterligare rening av lakvatten¹⁷.

Den nya lagstiftningen är inte heller någon garanti för att alla inom läderindustrins leverantörskedjor skyddas från det skadliga sexvärda kromet, även om den kan bidra till att åtgärder vidtas vid vissa garverier för att undvika förekomsten av sexvärt krom.

Detta är skälet till att vi inom kampanjen Change Your Shoes uppmanar beslutsfattare i regeringar och inom EU:s institutioner att arbeta för att täppa till de rättsliga luckorna och säkerställa att arbetare inom hela den globala leverantörskedjan skyddas – vilket också innebär att företag måste hållas ansvariga för sitt handlade över hela världen.

15. BILAGA XV RAPPORT Förslag på begränsning av sexvärda kromföreningar. Inlämnad av danska Miljöstyrelsen till Europeiska kemikaliemyndigheten, Echa.

16. Läs mer om våra rapporter om sko- och läderindustrin här: <http://fairaction.se/granskningar/branscher/change-your-shoes-2/>

17. Gruber, I (in preparation) Entsorgung chromhaltiger Siedlungsabfälle in Österreich. Masterarbeit an der Universität an der Universität für Bodenkultur, Wien.

CHANGE YOUR SHOES

är en internationell kampanj som arbetar för bättre sociala och miljömässiga villkor i garverier, skofabriker och hem där läderskor tillverkas. I kampanjen ingår 15 europeiska och 3 asiatiska organisationer. Change Your Shoes framhåller att arbetarna inom den globala skoindustrin har rätt till en levnadslön och säkra arbetsförhållanden, samt att konsumenter har rätt till säkra produkter och insyn när det gäller hur deras skor produceras.

IMPRESSUM

Författare: Lisa Kernegger

Redaktörer: Daniela Kistler, Anton Pieper,

Christa Luginbühl

Översättning: IPS Sverige

Bearbetning till svenska: Charlie Aronsson

Layout: Julia Löw, www.weiderand.net

och Lina Garemark

Omslagsfoto: © GMB Akash

Förläggare: Umweltschutzorganisation GLOBAL 2000/

Friends of the Earth Austria

Neustiftgasse 36, A-1070 Wien

Publicerad i september 2016

Denna rapport har producerats med finansiellt stöd från Europeiska unionen. För innehållet ansvarar endast de parter som ingår i projektet Change Your Shoes. Under inga omständigheter ska innehållet betraktas som en avspeglning av EU:s åsikter.

CHANGE YOUR SHOES